

Nalatenschapsmediators Annette van 'Mensen hebben een onpartijdige

Riemsdijk en Gregor van der Burght

regisseur nodig'

Als de dga van een familiebedrijf overlijdt, kan de afwikkeling van de erfenis leiden tot fikse familie-ruzies. Ook vóór het overlijden kunnen er al spanningen zijn tussen de eigenaar en de erfgenamen. Nalatenschapsmediators Annette van Riemsdijk en Gregor van der Burght beklemtonen hoe belangrijk het is om die spanningen tijdig te bespreken. 'De helft van de nalatenschappen is conflictueus en in een kwart gaat het echt mis.'

Lex van Almelo

Mr. L. van Almelo is juridisch journalist en tekstschrijver bij www.lexpress.nl

In *Oud Geld* en *Bloedverwanten* worstelen families op onderhoudende wijze met de erfenis van de pater familias en zijn bedrijf. Maar de bedachte intriges verbleken bij wat de nazaten van 'Douwe Egberts' en de nabestaanden van juwelier/voetbalmakelaar Cor Coster elkaar in het echt aandoen.

De kleinzoon van één van de stichters van Douwe Egberts vreest volgens *De Telegraaf* dat zijn zonen hem uit zijn riante terraswoning in Monaco jagen. 'Daarmee komt een vete over de miljoenen uit de erfenis van Douwe Egberts tot een nieuw dieptepunt. Het koffiefortuin heeft de Nederlandse familie verscheurd in twee kampen die elkaar via de rechtbank het leven zuur maken,' meldde de ochtendkrant eind vorig jaar.

Het Financieele Dagblad berichtte kort daarna over de erfenisruzie in de schoonfamilie van Johan Cruijff. Diens schoonvader, bij leven een geslaagd juwelier en voetbal-

makelaar, heeft volgens de krant zijn bezit nagelaten aan zijn stiefkleinzoons. 'Die zouden ieder de helft krijgen, blijkt uit notariële verklaringen van erfrecht in bezit van het FD.' De nalatenschap zou volgens een testamentaire tweetrapsraket eerst terecht komen bij Coster's dan nog levende partner. Zij moest het bezit fiftyfifty verdelen over de twee stiefkleinzoons. Als zijn partner in oktober 2012 overlijdt, duiken volgens de zakenkrant in de aangifte erfbelasting opeens twee nieuwe erfgenamen op, die ieder een kwart krijgen. De stiefkleinzoons krijgen dus niet de helft, maar vijfendertig respectievelijk vijftien procent. Een herenhuis zou buiten de erfenis zijn gehouden en iedereen is nijdig. Een tweetrapsmaking kan voorkomen dat het tussenstation erfbelasting betaalt over vermogen dat die persoon zelf niet krijgt. Maar een nadeel is volgens de krant 'dat het risico op familieruzie toeneemt'.

Playmobil

Wereldwijd mislukt zeventig procent van de overgangen naar een volgende generatie, zeggen cijfers uit 2003. Is dat nog steeds zo?

Annette van Riemsdijk: 'Ja. Mensen hebben een onpartijdige regisseur nodig. Ik ken een vrouw die advocaten, notarissen en accountants had ingeschakeld die het niet met elkaar eens werden. Op een bepaald moment was zij tonnen kwijt èn haar familie. Een schrikbarend aantal afwikkelingen van nalatenschappen loopt mis.'

Waardoor?

Gregor van der Burght: 'Door persoonlijke spanningen die niet worden onderkend, door te veel aandacht voor de juridische positie en doordat iedereen met een eigen agenda bezig is. Als er toch al spanningen bestonden binnen de familie dan is de erfenis het moment om af te rekenen. Wanneer de moeder al is overleden en pa als laatste doodgaat, denken kinderen: "Nu kan ik de wapens trekken en mijn mond opendoen." Er staan grote belangen op het spel, ook van derden en ook fiscale belangen. Als emoties dan de boventoon gaan voeren, gaat het mis.'

Annette van Riemsdijk: 'Je ziet vaak dat mensen elkaar dwars zitten uit vergelding: "Je was altijd het lievelingetje van papa" of "Ik neem de ketting van moeder, zodat mijn schoonzusje die nooit zal dragen".'

Gregor van der Burght: 'Als kinderen de ander willen dwarszitten, kan dat leiden tot gigantische schade. Die schade kan ze niet schelen, ze willen het overleg kapotmaken. De helft van de nalatenschappen is conflictueus en in een kwart gaat het echt mis.'

Annette van Riemsdijk: 'Je ziet nogal eens dat de oudste broer zich opstelt als kritische ouder, waardoor zijn broers of zussen zich vervolgens gaan gedragen als een rebels of juist aangepast kind. Wij maken die positie zichtbaar en gaan terug naar het gemeenschappelijke belang. Ik vraag bijvoorbeeld: "Noemen jullie nu eens allemaal een moment dat jullie ontzettend leuk vonden met de overledene en hij ook." Als er dan één komt met een herinnering, volgen de anderen vaak ook. Maar het kan ook zijn dat één van de kinderen geen goede herinnering heeft en begint te huilen. Dat is voor mij dan een ingang voor een gesprek over de spanningen. Soms vraag ik ze om met Playmobil-poppetjes op tafel de posities binnen het gezin duidelijk te maken. Je ziet dan vaak dat iedereen een andere opstelling kiest.'

Hart uitstorten

Gregor van der Burght: 'Juristen hebben de tic om snel op de juridische kanten van de zaak te gaan zitten en in juridische sjablonen te denken. Maar zij moeten juist de wens van de mensen zien en kijken in hoeverre de mensen zelf hun rechtspositie kunnen bepalen in een vaststellings-overeenkomst. Als mediator moet je ze coachen en de teugels laten vieren zodat ze zelf een oplossing kunnen vinden. Je moet kijken naar wat mensen verbindt.'

Nou, de familieband natuurlijk!

Annette van Riemsdijk: 'Nee, bij buitenechtelijke kinderen, maitresses of onterfde kinderen is die band helemaal niet duidelijk. Een familiegeheim is een vulkaan.'

Komt dat dan vaak voor?

Annette van Riemsdijk: 'Vaker dan je denkt. Niet zelden zijn de vader en de moeder fysiek op elkaar uitgekeken en leven verder als broer en zus, terwijl de man een vriendin heeft. Dat kan verder een heel goed huwelijk zijn. Zo heeft Hillary Clinton vast geweten van Monica Lewinsky. Maar voor de kinderen is het heel gek. Tussen alle kinderen in één gezin bestaan overigens ook verschillen. Het oudste kind heeft in zijn of haar beleving een heel andere jeugd gehad dan het jongste.'

En dan is een nalatenschapsmediator nodig om een uitbarsting te voorkomen?

Annette van Riemsdijk: 'Ja. Je hebt twee soorten nalatenschapsmediations: *ante mortem* en *post mortem*. Bij de eerste gaat het om afspraken voor overlijden, bijvoorbeeld voor het geval dat de eigenaar van het bedrijf dood gaat. Bij de tweede om de afwikkeling van de nalatenschap na overlijden. Bij *post mortem* kan het zijn dat er heel snel een besluit moet worden genomen omdat de overledene zijn lichaam ter beschikking van de wetenschap heeft gesteld. Of dat het zwaar tegenvalt als het testament wordt voorgelezen.'

Gregor van der Burght: 'Je ziet vaak dat mensen ineens de moed opgeven als ze al jaren bij een advocaat zitten. Dan komen ze ook naar ons toe. Voor veel advocaten is dit soort zaken niet hun grootste hobby.'

Annette van Riemsdijk: 'De *ante mortem* mediations komen vaak binnen op advies van een accountant die stuit op spanningen tussen de generaties. De oude vader verzet zich bijvoorbeeld tegen digitaal boekhouden, terwijl de zoon wil innoveren. Samen kunnen zij hierover vertrouwelijk bij mij hun hart uitstorten.'

Bij familiespanningen is de erfenis het moment om af te rekenen

Gregor van der Burght: 'De accountant merkt dat de familieleden in het bedrijf klagen over elkaar en elkaar niet vertrouwen. Het hele bedrijf kan kapotgaan als ze niet met elkaar praten. Zo heb ik een zaak waarin één van de kinderen directeur is, een ander er zijdelings bij betrokken is en de twee overigen erbuiten staan. Het is een samengesteld gezin. Ik ben nog niet zo ver dat ik ze allemaal aan tafel heb.'

In een ander geval hadden twee zoons de leiding, was een derde zoon niet bij het bedrijf betrokken en deed een schoonzus de administratie. Toen de vader overleed wilde de schoonzus een verzekerde positie in het bedrijf en begon

Een goede voorbereiding zorgt voor een goede nagedachtenis

haar zoon, die er niets mee te maken had, zich ermee te bemoeien. De zoon die erbuiten stond, bleek ook ineens geïnteresseerd. Uiteindelijk is de schoonzus financieel directeur geworden en heeft de externe zoon een bedrag gekregen, dat in de loop van de jaren wordt betaald. Het neefje, de zoon van de schoonzus, moet buiten spelen; hij piepte vooral over de positie van zijn moeder. Deze zaak is overigens via de bank bij mij gekomen.'

Opvolgingsstappenplan

Ondernemers moeten dus tijdig iets regelen. Maar weerhoudt angst voor verkwanseling door de volgende generatie hen daar niet van? De Engelsen zeggen 'van hemdsmouw tot hemdsmouw in drie generaties', de Mexicanen 'vader-koopman, zoon-playboy, kleinzoon-bedelaar' en de Italianen 'van de stal naar de sterren en terug naar de stallen.'

Gregor van der Burght: 'Ze zeggen ook wel: de eerste generatie verwerft het vermogen, de tweede heeft belangstelling voor kunst en cultuur, de derde generatie prefereert de glimlach van de croupier boven die van de Mona Lisa.'

Annette van Riemsdijk: 'Je ziet soms dat een ondernemer niets over zijn rijkdom vertelt aan de familie of de kinderen pas inlicht als zij dertig zijn. Maar er is ook een zaak over een ondernemer die in een Vinex-wijk woont en een vermogen van 120 miljoen blijkt te hebben. Ik kom niet zoveel excessen tegen, maar zie wel een tragisch groot verschil tussen mannen en vrouwen. Mannen worden gemakkelijk opgenomen in de leiding van het bedrijf. Tegen meisjes wordt al gauw gezegd: "Jij bent kroonprinses, kijk uit met jouw partnerkeuze."

Gregor van der Burght: 'Er zijn soms kapers op de kust. In een langlopende zaak heb ik een meisje gezien dat steeds werd benaderd door jongens die niet voor haar kozen maar voor haar geld. Dat kind bleek er niets van te leren. Dat is dramatisch, vooral voor het kind.'

Je kunt de kinderen dus niet vroeg genoeg voorbereiden?

Gregor van der Burght: 'In sommige families worden alle kinderen opgeleid om geld te beheren. Zij leren dat het niet de bedoeling is om alles uit te geven, maar dat het geld een doel heeft, namelijk de onderneming drijven.'

Waar werk je in een nalatenschapsmediation naartoe?

Annette van Riemsdijk: 'Naar een familiestatuuut of opvolgingsstappenplan. Daarin staat precies wie wat doet als de vader is overleden.'

Gregor van der Burght: 'Het is een soort schema, waarbij iedereen weet wat-ie moet doen.'

Wat raadt u adviseurs van familiebedrijven aan?

Gregor van der Burght: 'Betrek alle stakeholders bijtijds bij de opvolging. Een goede voorbereiding zorgt voor een goede nagedachtenis. Door tijdig te overleggen voorkom je dat betrokkenen er een nare smaak aan overhouden. Als een accountant bij een bedrijf komt en daar spanningen proeft, moet hij zeggen: "We moeten eens gaan praten met zijn allen." Maar hij moet wel zijn beperkingen kennen en zorgen voor voldoende erfrechtelijke expertise.'

Annette van Riemsdijk: 'Accountants zijn doorgaans meer gericht op het bedrijfssysteem en minder op wat psychologen het familiesysteem noemen. Het gaat ook om de normen en waarden in de familie. Als je daarmee rekening houdt, wordt de gunfactor over en weer groter.' Gregor van der Burght: 'Je moet de gunfactor versterken, maar niet *the gun factor*.'

Annette van Riemsdijk: 'Ik geloof in de holistische benadering. Een erfenis is ook immaterieel. Veel mensen weten eigenlijk niet eens goed hoe de familie in elkaar zit. Een grapje kan dan verkeerd worden opgevat.'

'Ellende nieuw erfrecht wordt nu zichtbaar'

'In 2003 is het wettelijk erfrecht veranderd: de langstlevende krijgt de hele erfenis en de kinderen een vordering op de langstlevende. Zij moeten maar afwachten wat er van het vermogen over is als de langstlevende ouder overlijdt. Ook bij samengestelde gezinnen krijgt de langstlevende stiefouder de hele nalatenschap of ten minste het vruchtgebruik ervan. Als vader in de ogen van de kinderen gaat trouwen met "een heel gemeen mens" van eind twintig of begin dertig kan het heel lang duren voordat de biologische kinderen iets van de erfenis krijgen', zegt Annette van Riemsdijk.

Gregor van der Burght: 'Die kinderen kunnen het dan feitelijk helemaal vergeten.'

Annette van Riemsdijk: '... want die vrouw krijgt misschien zelf ook weer kinderen ... Tien jaar na de invoering zien we de ellende van het nieuwe erfrecht.'

Een erfenis is ook immaterieel

Wat ziet u dan bijvoorbeeld?

Annette van Riemsdijk: 'Een geval dat vóór 2003 begon: een man en vrouw waren wel gescheiden, maar alleen van tafel en bed, zodat het huwelijk in stand bleef en de vrouw haar erfrechtelijke aanspraken zou behouden. Na de wijziging van het erfrecht blijkt ineens dat zij nergens meer recht op heeft en het nakijken heeft. Die man heeft dat destijds keurig geregeld, maar er nadien geen erg in gehad dat de wet is veranderd.'

Een ondernemer die in een Vinex-wijk woont, blijkt een vermogen van 120 miljoen te hebben

Gregor van der Burght: 'Kinderen die zijn onterfd, komen ook in de problemen als zij er te laat achter komen dat een ouder is overleden. Zij moeten namelijk binnen vijf jaar hun legitieme portie opeisen, anders zijn ze te laat. Zo kwam een zwerver er een paar jaar geleden achter dat hij was verwekt door een multimiljonair. Hij stelde met succes een vaderschapsactie in, maar was te laat om met succes zijn legitieme portie te claimen. Overigens heeft de stichting die het vermogen van zijn vader beheert, vrijwillig iets voor hem geregeld.'

Hebben mediators wel voldoende kennis van het erfrecht?

Annette van Riemsdijk: 'Lang niet altijd. De wijziging van het erfrecht was één van de aanleidingen om in 2011 de Stichting Nalatenschapsmediation op te richten. Andere redenen voor de oprichting waren de toename van de samengestelde gezinnen en de kracht van het familiebedrijf. De stichting verzorgt de opleiding voor nalatenschapsmediators. Wij vinden dat daar een gedegen opleiding voor moet zijn. De fiscale en juridische schade is enorm als je een nalatenschapsmediation niet goed doet. Het is een pittige opleiding met vooral psychologische onderdelen. Als nalatenschapsmediator moet je iets kunnen met zachte waarden, maar ook jaarstukken kunnen lezen.'

Gregor van der Burght: 'Los van de opleiding van de stichting moeten de meeste nalatenschapsmediators nog aantonen dat zij voldoende erfrecht-kennis hebben. Zij kunnen een deel daarvan bij ons verwerven door een tweedaagse intensieve cursus erfrecht te volgen. De stichting organiseert twee keer per jaar een *Erfenisvakdag*, waar de laatste ontwikkelingen op het gebied van erfrecht, nalatenschapsafwikkeling en nalatenschapsmediation worden besproken. De bedoeling daarvan is ook een interdisciplinaire *community* rond erfrechtelijke thema's te vormen met onder anderen notarissen, erfrechtadvocaten, fiscalisten, mediators en andere professionals.'

Annette van Riemsdijk: 'Als bij een nalatenschapsmediation een familiebedrijf betrokken is, zit je met veel verschillende partijen aan tafel: de erfgenamen, de directeur van het bedrijf, verschillende adviseurs. Het merendeel van de geregistreerde nalatenschapsmediators is jurist, en kwart komt uit het notariaat. De niet-juristen moeten bij een nalatenschapsmediation samenwerken met een jurist en een *collaborative tandem* vormen.'

Een schrikbarend aantal erfenisafwikkelingen loopt mis

Gregor van der Burght

Is adviseur voor advocatuur en notariaat, (nalatenschaps) mediator en arbiter. Hij is mede-oprichter en voorzitter van de Stichting Nalatenschapsmediation. Was van 1978 tot 2009 hoogleraar privaatrecht en notarieel (belasting) recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam, van 1983 tot 2014 hoogleraar aan de University of Curaçao (voorheen: Universiteit van de Nederlandse Antillen) en raadsheer-plaatsvervanger. Hij geeft seminars en is auteur van onder meer de handboeken *Erfrecht* en het *Personen- en familierecht* (Pitlo-serie) en *Nederlands Caribisch Erfrecht* (2012) en van talrijke tijdschriftartikelen.

Annette van Riemsdijk

Is advocaat, mediator, arbiter en rechter-plaatsvervanger. Zij was één van de oprichters van het Nederlands Mediation Instituut, van het International Mediation Institute en van de Stichting Nalatenschapsmediation, waarvan zij nu vice-voorzitter is. Zij publiceerde onder meer *Voortleven. Het hoe en waarom van nalatenschapsmediation* (2014) en was redacteur van *Het Familiebedrijf en de nalatenschap* (2015).